

VI VAR ANKOMMET:

Socialdemokratisme i det 21. århundrede

Af Jesper Vestermark Køber

Det socialdemokratiske parti i Danmark har altid bestået af forskellige positioner og personer, der har kæmpet om fortolkningerne af samtidens problemstillinger. I de senere år er det dog særligt profiler som Kaare Dybvad Bek, Mattias Tesfaye, Mette Frederiksen og Peter Hummelgaard, der har domineret den politiske kurs og idédebatterne i partiet. Dette essay ser nærmere på netop disse figurers bøger og engagement i den socialdemokratiske ideologiske tænkning for at klargøre, hvad det er for et socialdemokrati, der tegner sig i det 21. århundrede

ESSAY

Ser man isoleret på dansk politik gennem de sidste 100 år, står én ting klart. Socialdemokraterne er ikke til at komme uden om. Teknologien, økonomien, kulturen og de sociale spændinger har nok forandret sig markant fra Staunings tid, men Socialdemokratiet består som det største og mest indflydelsesrige parti. Partiets leder, Mette Frederiksen, har nu siddet over fem år på statsministerposten og i den periode håndteret dramatiske begivenheder og stået bag epokegørende beslutninger som Corona-nedlukninger, drastiske forøgelser af forsvarsbudgettet og en usædvanlig beslutning om at indgå i en regering med Moderaterne og ærkerivalen Venstre. Aktuelt navigerer statsministeren i stormen omkring USA's ønske om at overtage Grønland, der kandidater til den største danske krise siden besættelsen.

Sideløbende med de store transformationer og forvandlinger har socialdemokraterne over de seneste ti år formået at sætte solide ideologiske aftryk på det politiske arbejde. Flere af de mest centrale politikere har med stor ideologisk selvbevidsthed udsendt en række bøger med politiske visioner og idéer. Selvom beslutningen om at indgå i regering med de borgerlige tilsyneladende rimer mere på pragmatisme og taburetklæbning, har SMV-samarbejdet ikke sat en stopper for den socialdemokratiske vilje til at begrunde deres beslutninger ideologisk. Således trækker særligt reformen af gymnasieskolen stærke tråde til undervisningsminister Mattias Tesfayes mangeårige ideologisk motiverede ønske om at ændre fundamentalt på opfattelserne af dannelse i uddannelsessystemet.¹

I dette essay vil jeg beskrive nogle dominerende træk ved det syn på politik, som præger de toneangivende socialdemokratiske politikere fra 2010'erne og frem. Kritikken er ikke ment som et forsvar for en oprindelig og mere ægte socialdemokratisme, som er gået tabt. Socialdemokratiet har meget længe været kendetegnet ved en pragmatisk indstilling til politik og opererer altid i kontekst af geopolitiske, økonomiske og partipolitiske udviklinger. Samtidig kan man sjældent tale om socialdemokratisme i ental. Partiet har altid bestået af forskellige positioner og personer, der har kæmpet om fortolkningerne af samtidens problemstillinger. Et ofte fremhævet eksempel er asyl- og indvandringspolitikken, hvor to fløje allerede fra 1980'erne manifesterede sig i partiet.² Senest har debatter om partiets forhold til den grønne omstilling afsløret to vidt forskellige syn på vækst, som begge har rod i den socialdemokratiske idetradition.³

I de senere år er det dog særligt profiler som Kaare Dybvad Bek, Mattias Tesfaye, Mette Frederiksen og Peter Hummelgaard, der har sat den politiske kurs og domineret idédebatterne. Der er derfor grund til at se nærmere på netop disse figurers engagement i den ideologiske udvikling for derved at karakterisere nogle dominerende træk i den socialdemokratiske tænkning ved det 21. århundredes begyndelse. Forhåbentlig kan denne beskrivelse være udgangspunkt for egentlige, dybdegående analyser af partiets tankegods i fremtiden.

Det er min pointe, at den socialdemokratiske ledelse omkring Mette Frederiksen har åbnet et nyt kapitel i historien om partiets kamp for at bevare positionen som den væsentligste drivkraft i dansk politik. Siden 1970'erne har partiets placering i det politiske landskab været omgærdet af ideologisk usikkerhed og svingende vælgertilslutning. Velfærds- og velstandsboommet stoppede, og videreudviklingen af den velfærdsstat, partiet havde udviklet på siden mellemkrigstiden, kom under pres fra den stadigt mere internationaliserede økonomi, bureaukratikritiske borgere, modstand over for det høje

skattetryk og voksende skepsis ved den offentlige service, som kommune og stat stillede til rådighed.⁴ De vilkår i industrialiseringens tidsalder, som partiet udsprang fra, og voksede sig stærkt under, mødte modstand fra nye samfundsskel og andre deltagelsesformer. Mere bredt formuleret stillede makro-sociologiske tendenser som individualisering og globalisering ved afslutningen af det 20. århundrede partiet over for to fundamentale spørgsmål: 1. Hvordan kan Socialdemokratiet overleve uden at være masseparti forankret i arbejderklassen? 2. Kan partiet udvikle de politiske visioner for en ny samfundskontrakt, som giver svar på velfærdssamfundets udfordringer?

I forsøget på at svare på de to spørgsmål har partiet på forskellig vis forsøgt at videreudvikle den socialdemokratiske tradition. Efter en periode med et marxistisk inspireret program fra 1977, der kritiserede kapitalismen og betvivlede gevinsten ved den fortsatte økonomiske vækst, har partiet siden slutningen af 1980'erne søgt at finde politiske løsninger, der kunne udvikle velfærdsstaten i en mere individualiseret tidsalder.⁵ Målet var ikke bare at generobre magten, men også at fravriste det ideologiske overtag fra de borgerlige, som fra 1980'erne i tiltagende grad oplevede tilslutning blandt vælgere, som traditionelt havde stemt på Socialdemokratiet. I 1990'erne kappede fagbevægelsen og Socialdemokratiet de officielle bånd til hinanden samtidig med, at centrale socialdemokrater satte både den offentlige sektors størrelse og effektivitet samt socialismen som idéarv til debat.⁶ Inspireret af udviklingen i store dele af Europa, hvor socialdemokrater også sad på magten, omfavnede Socialdemokratiet den nye tid med globalisering, individualisering og netværkssamfund. Denne såkaldte tredje vej mellem liberalisme og socialisme indebar en gevaldig nedtoning af kapitalismekritikken og et stærkere fokus på at ruste Danmark til international konkurrence gennem arbejdsmarkeds- og uddannelsespolitik.

Efter flere år i opposition forsøgte partiet under Helle Thorning-Schmidts formandskab fra 2005 at sadle om. I 2008 udarbejdede partiet en vision for et trivselssamfund, hvor "retten til et liv uden konkurrence" bl.a. skulle realiseres ved en såkaldt tidsbank, der skulle gøre det muligt for hver enkelt dansker at spare op til på et valgfrit tidspunkt i livet at tage et halvt år fri fra arbejdsmarkedet.⁷ Programmet var et forsøg på at forlade "den tredje vej" og udfordre den succesrige alliance af VKO-partierne med dens omfavnelser af velfærdsstaten. Udviklingen under Thorning-Schmidts statsministertid fra 2011-2015 udspillede sig imidlertid ganske anderledes. På bagkant af finanskrisen skrottede partiledelsen idéerne om mere trivsel og mulighed for at træde ud af arbejdsstyrken for en stund. I stedet videreførte SRSF-regeringen den forrige regerings økonomiske politik og reformerede for at øge arbejdsudbuddet.

Midt under Thorning-Schmidts regeringsperiode i 2014 karakteriserede socialdemokraten Anders Dybdahl i antologien *Socialdemokratiske tænkere* de foregående års ideologiske positioner som en “socialdemokratisk slingerekurs”, der kaldte på formuleringen af idéer, der kunne “vise vejen frem i en svær tid”.⁸ Noget kunne tyde på, at Mette Frederiksen tog denne udfordring op, idet hun mere klart end sine forgængere har formået at iscenesætte sig selv som en både ideologisk bevidst og handlekraftig politiker. Det socialdemokrati, hun har ledet siden 2015, står med en ideologisk profil, som særligt bygger på en stram udlændingepolitik samt forsvaret for velfærdsstaten og det noget abstrakte og overordnede begreb “det danske samfund”.

En form for svar på de to førnævnte fundamentale spørgsmål kan findes i en kort passage fra partiets aktuelle principprogram fra 2017: “Socialdemokratiet har rødder i arbejderbevægelsen. Oprindeligt var vi et klasseparti. I dag er vi det parti i Danmark, der favner bredest. Vi er ikke kun til for nogle grupper i vores samfund, og vi repræsenterer ikke særinteresser. Vi er til for hele Danmark.”⁹ I partiets egen selvforståelse er Socialdemokratiet altså ikke længere forankret i et bestemt politisk og klassemæssigt tilhørsforhold, der kan sætte en retning for de fremskridt, partiet arbejder henimod.

Som jeg vil uddybe i det følgende, er den socialdemokratiske tænkning under Mette Frederiksen kendetegnet ved et mål om at genskabe befolkningens tro på politik, en fortolkning af klassekamp som en kultur- og værdikamp samt et ønske om at bevare den samfundsmodel, partiet har været central i at bygge op igennem det forrige århundrede. Samlet set har partiet under Mette Frederiksen foreløbigt formået at svare på, hvordan Socialdemokratiet bevarer sin stærke position i dansk politik. Partiet har i høj grad stillet sig frem som forsvarer af den eksisterende samfundsmodel i en utryk verden og på den led udfoldet en socialdemokratisk version af historiens afslutning. Men partiet har endnu ikke formået at svare på spørgsmålet om, hvordan Socialdemokratiet bliver et parti, som kan skabe store forandringer frem for at reagere på dem.

Politikkens primat

Under Folketingets spørgetime i efteråret 2024 kom statsministeren med en opsigtsvækkende melding. Som svar på et spørgsmål fra den konservative partiformand Mona Juul udtalte Frederiksen, at politik skaber man “ikke i Folketingssalen” og “slet ikke i aviserne”, men “inde ved forhandlingsbordet”.¹⁰ Udtalelsen afslørede et vigtigt element i den socialdemokratiske opfattelse af demokratiet og i den socialdemokratiske selvopfattelse. Deliberation kan være godt, men ikke så godt som at være til stede, der hvor magten udfoldes.

Det er en central del af historieforståelsen, at partiet er et pragmatisk parti, som søger magten. Derfor måles den socialdemokratiske succes ikke nødvendigvis på antallet af stemmer ved Folketingsvalget, men på om partiet efter valget kan få adgang til magten.¹¹

Det ville dog være for simpelt at sige, at partiet ønsker magten for magtens egen skyld. I det socialdemokratiske ideologiske univers er det en indgroet forestilling, at politik betyder noget, fordi det er et redskab til at forandre samfundet. I den socialdemokratiske tankegang er det gennem statsapparatet, at folket bliver sikret velfærd, uddannelse og sociale forbedringer. Som den amerikanske ekspert i socialdemokratisk historie Sheri Berman har formuleret det, er politikens primat det væsentlige aspekt, som gør socialdemokratismen til en selvstændig ideologi, der adskiller sig fra marxisme og laizzes-faire-liberalisme, hvor grundantagelsen på forskelligvis er, at økonomien betinger samfundsudviklingen.¹² For Berman er politik kernen i den socialdemokratiske ideologi og dermed troen på, at politiske beslutninger efter parlamentariske forhandlinger skal styre samfundsudviklingen.

Ønsket om at vise handlekraft og genskabe troen på politik er da også en vigtig ambition i nutidens socialdemokratiske ideologi. I begyndelsen af det 21. århundrede, hvor nationalstaterne fik mindre handlekraft, blev det at ville føre politik en ideologisk position i sig selv. Allerede i Frederikssens ni teser fra 2008, slog hun fast, at verden havde brug for mere politik, at den globale udvikling i al for lang tid havde været bestemt af markedet, og at Danmark ikke skulle være statist i globaliseringen.¹³ Teseerne udtrykte ønsker om en ny kurs – væk fra den tredje vej – og de dominerende idéer om at hegne politik ind i økonomiske nødvendigheder og internationale aftaler. Ti år senere fulgte Peter Hummelgaard i bogen *Den syge kapitalisme* samme spor med kritik af den tredje vej og politikken efter finanskrisen: "Uanset om diskussionen har handlet om den økonomiske krise, globaliseringen, EU, udlændinge og integration eller klima har det været et demokratisk svigt, at vi i for mange år lod befolkningen forstå, at der alligevel ikke var meget at gøre ved problemerne."¹⁴ Hummelgaard kritiserede således både tendenserne til nødvendighedens politik i form af privatiseringer og nedskæringer på velfærden og den humanistiske influerede tilgang til flygtningeproblematikkerne.

Det erklærede ønske om at føre politik er således et svar til både neoliberalismen og populismen, som vandt frem under dens indtryk. For at løse de aktuelle problemer og borgernes mistro til politikerne, måtte troen på politik genskabes, ved at politikerne førte en konkret politik for: "det folkelige Danmark", som Kaare Dybvad Bek formulerede det i bogen *De lærdes tyranni* fra 2017.¹⁵ Devisen er her og hos flere andre partimedlemmer, at hvis Socialde-

mokratiet vil ændre på folks oplevelse af afmagt, skal partiet vise, at det gør en forskel for danskerne. Helt i overensstemmelse med Berman viser det socialdemokratiske instinkt sig i ønsket om drive politik og bruge staten til at skabe forbedringer. Men sammenlignet med Bermans oprindelige analyse er det ikke så meget forskellen mellem økonomi og politik, men i stedet politik og administration, der har præget Frederiksens lederskab.

I dag er det i mindre grad den økonomiske magt og i større grad bureaukratiet, socialdemokraterne ser som en barriere for at føre politik. I forbindelse med magtovertagelsen i 2019 udtalte den nye statsminister ønske om at lede en regering, der satte en klar politisk retning for Danmark samtidig med, at hun betonedede nødvendigheden af, at politiske valg styrer, hvilken retning samfundet skal gå.¹⁶ Holdningen illustrerer opfattelsen af politik som et nulsumsspil, hvor embedsværket sætter sig på magten, hvis ikke ministeren er stærk nok til at gøre det. I tråd hermed udfordrede Frederiksen i et af sine første markante tiltag det øverste administrative lag ved at oprette et politisk sekretariat. I 2020 udvidede hun antallet af ansatte i Statsministeriet og gav plads til flere særlige rådgivere i de indflydelsesrige udvalg. Under coronapandemien gjorde statsministeren ligeledes en dyd ud af at stå på mål for de politiske beslutninger, da hun valgte at gå imod Sundhedsstyrelsens anbefalinger om ikke at lukke landet ned. Paradoksalt nok traf hun sin beslutning på baggrund af en anden embedsmands anbefalinger, men isenesættelsen ved de efterfølgende pressemøder gjorde det klart, at det var politikerne, der stod på mål for beslutningerne.

Statsministerens fokus på politik frem for administration kan ses som et udtryk for den overgang fra det såkaldt postpolitiske til det hyperpolitiske samfund, som idéhistorikeren Anton Jäger har beskrevet i bogen *Hyperpolitik*. Ifølge Jäger var perioden fra begyndelsen af 1990'erne til 2008 præget af såkaldt postpolitik, hvor både befolkningen og politikere i stor stil trak sig fra at beskæftige sig med politik i partier og andre medlemsorganisationer. Samtidig blev en række væsentlige samfundsspørgsmål flyttet over til håndtering af ikke demokratisk valgte aktører og fora som EU-kommissionen og Den Europæiske Centralbank. Opgøret med denne politik kom i 2010'erne i form af antipolitik og siden hyperpolitik, hvor flere områder af samfundslivet genpolitiseredes, men uden samme grad af mobiliseringen, som kendetegnede massepolitikens tidsalder i det 20. århundrede.¹⁷

Den nye bølge af socialdemokrater har forsøgt at stille sig i spidsen for genpolitiseringen af forskellige samfundsrelevante områder. Balancegangen mellem politik som teknik og politik som ideologi har dog vist sig vanskelig at mestre. Konflikten mellem rollen som administrator af velfærdsstaten og som ideologisk indpisker mod postpolitiske tendenser viste sig eksempelvis,

da Mette Frederiksen i 2024 erklærede, at partiet ikke fremover automatisk kom til at stemme for regulering af pensionsalderen, som ellers var en væsentlig del af velfærdsforliget fra 2006. Forliget står som en hjørnesten i fundamentet for den robuste danske økonomi, men illustrerer samtidig tendensen til, at store samfundsreformer hegnes inde i bindende aftaler, som efter den politiske vedtagelse flyttes til spørgsmål om automatik og økonomisk nødvendighed. Når statsministeren erklærer, at spørgsmålet skal genpolitiseres, er det således et eksempel på, at hun ønsker at større beslutninger igen skal kunne debatteres og gøres til genstand for politik. Det er dog også afgørende, at Socialdemokratiet endnu ikke har meldt nogle andre tanker om reform af pensionsalderen ud. Når politiseringen af pensionssystemet svæver ude i fremtiden, er det således endnu uklart, om det er signalværdien eller det reelle opgør med postpolitikken, der er afgørende.

Behovet for at genskabe troen på politik er ikke kun et udtryk for en socialdemokratisk tænkning, men også et resultat af, at demokratiet i dag har en langt lavere kollektiv mobilisering gennem partierne. Som statsministerens udsagn under spørgetimen vidner om, vægter den socialdemokratiske demokratiforståelse det repræsentative demokrati højere end deliberation og folkelig deltagelse. Tidligere har Socialdemokratiet vægtet udvidelser af demokratiet, herunder både kulturelt og økonomisk demokrati, højt. Vor tids indskrænkede demokratiforståelse er både en nedvurdering af deltagerdemokrati og en konsekvens af demokratiet, som det tager sig ud i dagens Danmark, hvor færre danskere melder sig ind i de politiske partier, og antallet af vælgere, der ændrer deres stemme fra valg til valg, stiger. Den socialdemokratiske tolkning er, at hvis partimedlemmer og det deltagerdemokratiske ideal ikke længere er i høj kurs, må partiet gennem det repræsentative demokrati skabe resultater. Politik bliver i denne fortolkning et spørgsmål om at repræsentere folk og først og fremmest overleve på de resultater, som det politiske system kan levere, frem for det input samspillet mellem borgere og politikere kunne medføre.

Værdikæmperne

I tæt sammenhæng med kampen for at genskabe betydningen af politik har socialdemokraterne ønsket at føre en værdikamp, der gør det muligt for dem at genvinde det ideologiske overtag i samfundsdebatten. Den nuværende generation af socialdemokrater er formet af valget i 2001, der blotlagde væsentlige socialdemokratiske problemer og gav rygstød til en borgerlig værdikamp.¹⁸ I kølvandet på det epokegørende folketingsvalg voksede der en ny forståelse af klassesamfundet frem på dele af venstrefløjen, som naturligt var

optaget af, hvordan Dansk Folkeparti var lykkedes med at erobre traditionelle arbejderstemmer fra Socialdemokratiet. Der er næppe mange af de toneangivende socialdemokrater, som ikke har læst Erik Meier Carlsen, Lars Olsen og Rune Lykkeberg, der med hver deres bøger forklarede de kulturelle modsætningers betydning for de borgerliges erobring af socialdemokratiske kernevælgere. Uligheden i det nye årtusinde handlede, argumenterede Lars Olsen for i bogen *Den nye ulighed* fra 2007 "mindre om økonomi og mere om sociale og kulturelle faktorer".¹⁹

Grundlæggende set sagde analysen, at selvom velfærdsstaten og velstandsstigninger havde mindsket materielle klasseforskelle og gjort flertallet af danskere rigere, var klassesamfundet ikke forsvundet. Afstanden mellem folk og elite viste sig særligt omkring valg af uddannelse og vægtning af kulturelle præferencer, mente Rune Lykkeberg. I bogen *Kampen om sandhederne* fra 2008 beskrev han den socialdemokratiske krise som i høj grad var afstedkommet af, at de borgerlige ved valget i 2001 lykkedes med: "at beskrive den kulturelle overklasse så overbevisende, at vælgerne fra de laveste sociale klasser stemte borgerligt".²⁰

Frem for at genaktualisere den økonomiske klassekamp har det nye socialdemokrati fokuseret på at føre en værdikamp på konflikten mellem folk og elite ved bl.a. gennem uddannelsesreformer at ændre på opfattelser og rangordning i uddannelsesvæsenet. I bogen *Kloge hænder* fra 2013 beskrev Mattias Tesfaye selv sin mission som en ny værdikamp og anerkendte det opgør med smagsdommere og eksperter, som den borgerlige statsminister Anders Fogh Rasmussen havde lanceret i sin første nytårstale i 2002. Men ifølge Tesfaye førte Foghs opgør med Institut for Menneskerettigheder, Danmarks Radio og rådgivende udvalg på miljøområdet også til mistænkeliggørelse af faglighed og en ophøjelse af bureaukraternes rationalitet til den eneste form for sandhed. Den nye værdikamp skulle i stedet stille sig på faglighedens side mod bureaukratiet for at gøre Danmark til et: "håndværkersamfund med stærk sammenhængskraft".²¹ Det er om noget denne tænkning, som skinner igennem i den uddannelsesreform, Tesfaye som minister lagde frem i 2025.

Socialdemokraterne kan i denne sammenhæng trække på en længere tradition for elitekritik.²² I *De lærdes tyranni* hentede Kaare Dybvad Bek således inspiration fra en anden tidligere socialdemokrat, Jørgen S. Dich, der i bogen *Den herskende klasse* fra 1973 havde angrebet samfundets tiltagende akademisering. Som Dybvad så det, kom akademiseringen tifoldigt igen omkring årtusindeskiftet, hvor den kreative klasse blev omdrejningspunkt for den uddannelsespolitiske tænkning blandt politikere, medier og eksperter. Den kreative klasses politik havde forvandlet landet ved at overakademisere det, ved at fremme forestillingen om, at fremtidens arbejdsmarked ikke involverede

klassiske industriarbejdspladser og ved at centralisere til stor skade for lokalsamfund rundt om i landet.

Det er dog ikke sådan, at bekymringen for den økonomiske ulighed er forsvundet i nyere socialdemokratisk litteratur. Dybvad Bek har som minister været optaget af boligmarkedet, hvor de velhavende kan tjene mere på deres bolig end på at arbejde. Men det er signifikant, hvordan særligt Dybvad Bek i sin seneste bog har været optaget af den klassekamp, som handler om retfærdighed frem for omfordeling, og hvor det synes vigtigere at ændre synet på arbejde end på at ændre på fordelingen af rigdom i samfundet.

Et andet centralt sted, hvor den nuværende generation af socialdemokrater mener, at værdikampen skal føres, er på spørgsmål omkring integrations- og flygtningepolitik. I 2001 kom Socialdemokratiet mere og mere ude af trit med store dele af deres vælgere, som bekymrede sig om de forandringer i hverdagen, som indvandring havde medført. Siden da er det blevet fast pensum i de socialdemokratiske studiekredse, at Socialdemokratiet ikke igen skal kunne anklages for ikke at være i øjenhøjde med befolkningen på dette så alvorlige spørgsmål om den nationale sammenhængskraft. Erkendelsen og selvpørgøret foregik også i bogform i 2018 i Mattias Tesfayes bog *Velkommen Mustafa*, som behandlede partiets vanskeligheder ved at finde en klar linje i spørgsmålet om udlændingepolitikken. Som Tesfaye beskrev det, var der en historisk splittelse mellem humanister, som voksede op i skyggen af anden verdenskrigs barbariske racisme, og strammere som fokuserede mere kritisk på de vanskelige kulturmøder i velfærds-Danmark.²³ Tesfaye bekendte sig til de sidstnævnte, da han konkluderede, at Socialdemokratiet bar et stort medansvar for den "fejlslagne integrationspolitik" og ærgrede sig over, at partiet for længe havde ført udlændingepolitik sammen med venstrefløjen.²⁴

Der er i løbet af de senere år sket en større socialdemokratisk reorientering om den kulturelle sammenhængskraft og indvandringens betydning, hvor en lang række partimedlemmer ligesom Tesfaye har afsværet forgængernes mere humanistiske-radikale samarbejde. Frederiksen selv lagde sig i forlængelse heraf, da hun i tv-programmet *Deadline* i 2018 erklærede, at partiet skulle have lyttet til de socialdemokratiske borgmestre på Københavns vestegn, der allerede fra 1970'erne advarede den socialdemokratiske ledelse om integrationsopgavernes vanskeligheder. Integrationsspørgsmålet er således en væsentlig komponent i bevægelsen af den socialdemokratiske værdikamp fra opmærksomhed på sociale vilkår og problemer til en langt stærkere betoning af kultur og national tilhørsforhold.

I 2024 tiltrak partiets udlændingeordfører Frederik Vad stor opmærksomhed ved at beskrive nødvendigheden af en ny såkaldt tredje erkendelse, der skulle bygge videre på den første erkendelse om, at antallet af indvandrere

har betydning for integration, og den anden erkendelse af behovet for en integrationspolitik for at få indvandrere i arbejde og uddannelse. Den tredje erkendelse måtte ifølge Vad bygge på forståelsen af, at integration ikke alene kommer med uddannelse og arbejde, men gennem: "fuld tilslutning til danske værdier".²⁵ Vads såkaldt tredje erkendelse tilsiger, at integrationen handler om kultur og værdier og ikke kun om adgang til velfærdsgoder. Det er på sin vis en korrektion til tanken om, at social-, uddannelses- og arbejdsmarkeds-politik er løsningen på sociale problemer og den bedste måde at bekæmpe radikaliserings på, som mange socialdemokrater mente var læren fra mellem- og efterkrigstiden.

Den nuværende socialdemokratiske fortolkning af integrationsudfordringerne lægger vægt på kulturel sammenhængskraft. Bekymringen for, at de kulturelle modsætninger på sigt vil destabilisere samfundet, gør værdikampen til et moralsk spørgsmål, hvor de socialdemokratiske politikere i egen selvforståelse står over for en såkaldt humanistisk indstillet elite, der ikke anerkender problemerne. Integrationsspørgsmålene har samtidig den dimension, at det i den socialdemokratiske forståelse i høj grad er de nye danskere, der skal tage nogle eksisterende danske værdier til sig, som ikke er til diskussion eller kan udvikles. Hvor værdikampen i uddannelsespolitikken handler om at redefinere forholdet mellem forskellige syn på dannelse, er den socialdemokratiske tænkning om indvandring således præget af en anden forskel. Her er det de nye danskere, som skal tilegne sig de eksisterende værdier. Hvor der i det første spørgsmål ligger en forandring, er der for enden af Vads værdikamp kun en bekendelse til det eksisterende, allerede kendte.

De visionsløse ideologer

Risikostyring har været et særligt kendetegn for Mette Frederikssens år ved magten. Hun har omfavnet pessimismens tid og skabt en overbevisende politisk karakter ud af den. Gentagne gange har hun understreget ønsket om, at danskerne forstår alvoren af pandemien, af Ruslands krig og den nye verdensorden, som er under opbygning. Den form for retorik passer perfekt til en tid med Donald Trump, der synes at vælte alle tilbageværende søjler i den i forvejen skrøbelig verdensorden, og hvor kunstig intelligens og klimaforandringer truer med at undergrave vores livsgrundlag.

Men statsministerens håndtering belyser også et andet dominerende træk. Velfærdssamfundet og mere bredt den danske samfundsmodel er målsætningen i sig selv. Med en noget slidt metafor kan man sige, at bygningen er blevet rejst, og de socialdemokratiske politikere har fundet den bevaringsværdig i en sådan grad, at restaureringen bliver et mål i sig selv. I stort set alle de soci-

aldemokratiske debatbøger, der er udgivet de senere år, står ønsket om at bygge videre på fortidens socialdemokratiske politikere, som moderniserede Danmark. Historiesynet er præget af en fortælling om partiet, der siden Stauning har været med til at forme det danske samfund i en positiv retning, og hvor den pragmatiske tilgang til politik er en ledestjerne for politikerne. Glorificeringen af velfærdssamfundet frem til 1980'erne er således en fast bestanddel af den socialdemokratiske idégeneration.²⁶ Det gælder især Dybvad Bek, der i sine bøger taler varmt om moderniseringen og industrisamfundets Danmark, der med fredelige midler havde skabt: "muligheden for, at begge køn kunne blive lige partnere og bidragsydere til udviklingen af et fællesskab, der tilbød stadig flere goder og muligheder for den enkelte".²⁷ Samtidig er der stor forståelse for velfærds kritikken og sympati for den socialdemokratiske kamp for at redde velfærdsstaten efter 1970'erne, hvor særligt 1990'ernes succes med beskæftigelsen under Nyrup og Lykketoft ofte fremhæves. Således opsummerer Dybvad Bek Danmark ved udgangen af det 20. århundrede som et: "samfund for de arbejdende med omfattende offentlige service i høj kvalitet, høj beskæftigelse – sorte tal på bundlinjen".²⁸

Det faste blik på den samfundsmodel, som politikere modellerede i løbet af det 20. århundrede, hænger sammen med en frygt for, at fremtiden ikke giver muligheder for den samme tryghed, trivsel og fremgang, som de forrige generationer oplevede. Således beskrev Tesfaye i bogen *Kløge hænder* fastholdelse og udvidelse af de nordiske velfærdssamfund som Skandinaviens største udfordring.²⁹ Tesfayes ideal om håndværkersamfundet med stærk sammenhængskraft indikerede således ikke en tydelig retning mod et væsentligt andet økonomisk samfundsideal. På samme måde er de aktuelle uddannelsesreformer begrundet i et opgør med en bestemt type dannelse, der viser, hvad vi ikke skal, men ikke så meget, hvor vi skal hen. Der har ikke været et sammenhængende argument for, hvordan reformerne skaber uddannelse til en helt anden type samfund, som skal navigere i klimaforandringer eller tager højde for den teknologiske revolution, som kunstig intelligens vil medføre.

I 1949 sagde den tidligere stifter af Dansk Samling Arne Sørensen farvel til vækkelsernes og utopiernes tid under overskriften "Vi er ankommet".³⁰ I dag kunne samme formulering være overskriften på Socialdemokratiets program. Eller måske ville det være mere passende, hvis den hed "Vi var ankommet." For i den socialdemokratiske forståelse er problemet, at noget siden er kommet i vejen og truer det gode samfund.

Den socialdemokratiske top maler et billede af et velfungerende samfund, som står over for forskellige eksistentielle trusler. Dybvad Bek skrev i bogen *De lærdes tyranni*, at det folkelige Danmarks samfundsmodel er verdens bedste indtil nu.³¹ Men samtidig så han med bekymring på, at: "vores samfundsmo-

del, der i snart hundrede år har været baseret på pligt, ret og sammenhængskraft, er blevet undergravet og risikerer helt at blive sendt i graven af de lærde”.³² I samme ånd udtalte Frederiksen i 2017, at: “vores sociale kontrakt er helt unik, men vi oplever nu, at en masse mennesker med god grund føler sig utrygge”.³³ Den konstante fremhævelse af vores samfund som det bedste, men med behov for korrektioner, går igen i 2024: “Vi har verdens bedste velfærdssamfund, og der er ikke nogen, der når os til sokkeholderne. Men det betyder jo ikke, at der ikke er udfordringer,” forklarede Frederiksen, da hun til *Altinget* begrundede et varslet opgør med New Public Management.³⁴

I sin seneste bog *Arbejdets land* fra 2023 er Dybvad Bek optaget af, at befolkningen ikke vender arbejdsmarkedet ryggen. Hvor ret til trivsel tidligere var et socialdemokratisk orienteringspunkt, er nødvendigheden af, at folk arbejder, nu målet, fordi det er med til at sikre velfærdssamfundets overlevelse: “for hver person der bidrager med mindre beskæftigelse (..) bliver vores samfund en smule mindre bæredygtigt.”³⁵ Sikring af arbejdskraft er et middel til at opretholde det gode samfund, og dermed kommer konflikten mellem arbejdere og arbejdsløse til at stå mere tydeligt frem end konflikten mellem arbejdstagere og arbejdsgivere.

Samlet set fremstår den nye generation af socialdemokrater forankret i en ideologi, hvis samfundsprojekt overordnet er at bevare det eksisterende. Reformerne kan være store, men forankres i idéer om forbedringer og justeringer af det bestående. Ikke uden grund kan man i disse år finde et vis idémæssigt sammenfald mellem bl.a. Kaare Dybvad Bek og flere konservative, der deler tanker om kommunitarisme, sammenhængskraft, dyrkelse af civilsamfundet og national samhørighed.³⁶

Følelsen af at stå ved afslutningen af flere epoker trænger sig på i disse dage. I en verden under hastig udvikling er det umuligt at gennemskue, hvor meget der reelt er under forandring. Indtil videre har Socialdemokratiet formået at overleve som det største parti. Men fundamentet er skrøbeligt. De sidste ti års socialdemokratiske ideologiuudvikling har forsøgt at svare på, hvordan det traditionelle parti med den store fortid genvinder terræn i en virkelighed fjernt fra dets oprindelse. Partiets insisteren på at kæmpe mod udhulingen af politik og ønsket om at stille sig forrest i en ny værdikamp har været med til at sikre opbakning. Betoningen af politikkenes nødvendighed kan ses som en reaktion vendt mod postpolitikken, mens værdikampen er en måde at dæmme op for den populistiske højrefløj og samtidig kunne administrere en samfundsmodel, som man identificerer sig med og ikke kan se alternativer til.

I et tilbageblik på det 20. århundrede skrev Claus Bryld i 2003, at sammen med troen på folkets fornuft var fremskridtsoptimismen “det afgørende træk”

ved det demokratiske venstre i Danmark.³⁷ Som den foregående gennemgang har vist, skinner fremskridtet i mindre grad igennem partiets profiler. Tendensen til at fokusere på bevarelsen og glorificeringen af den eksisterende samfundsmodel findes også på den øvrige venstrefløj, hvorfor spørgsmålet om, hvorvidt Socialdemokratiet kan være partiet, der bygger en bevægelse, som skal forme fremtidens samfund, synes endnu mere aktuelt.³⁸ Hidtil har Socialdemokratiet forpasset muligheden for at forme fremtidens livsformer i en tid, hvor klimaforandringerne stiller krav om bedre balance mellem produktion og natur samt reformer i stor skala. Snart bliver det aktuelt at genbesøge idéudviklingen, og her bliver det således afgørende, hvor partiet stiller sig.

Noter

1. Esben Schjørring, "Mette Frederiksen mangler kun ét skridt, så har hun gennemført opgøret med de lærdes tyranni", *Altinget*, 8. september, 2023.
2. Heidi Vad Jønsson, *Fra lige muligheder til ret og pligt*, Odense, 2017.
3. Bjarke Dahl Mogensen, Rune Detlif Baastrup, *Efter festen*, Kbh., 2023; Magnus Barsøe, *Det grønne pengetræ*, Kbh., 2024.
4. For en god beskrivelse af samfundets og Socialdemokratiets udfordringer fra 1970'erne og tiårene frem se Niels Finn Christiansen, "Velfærd, vision og virkelighed", Gerd Callesen, Steen Christensen, Henning Grelle (red.), *Udfordring og omstilling*, Kbh., 1996, s. 110-142; Jørn Henrik Petersen, Klaus Petersen & Niels Finn (red.), *Dansk velfærdshistorie*, Bind V, Odense, 2014, s. 73-136.
5. Socialdemokratiet, *Solidaritet, lighed og trivsel*, Principprogram, 1977.
6. Jørn Henrik Petersen, Klaus Petersen & Niels Finn Christiansen, "Det socialpolitiske idelandskab" i Jørn Henrik Petersen, Klaus Petersen & Niels Finn Christiansen (red.), *Dansk velfærdshistorie*, Bind VI, Odense, 2014, 99-113.
7. Socialdemokraterne, *Trivselssamfundet – et socialdemokratisk projekt*, 2008.
8. Anders Dybdal, "Socialdemokratismen og dens krise" i Anders Dybdahl (red.), *Socialdemokratiske tænkere*, 2014, s. 294.
9. Socialdemokratiet, *Fælles om Danmark*, 2017, s. 13.
10. Spørgetime med statsministeren, tirsdag den 5. november 2024 kl. 13.00.
11. Martin Vinæs Larsen, Winnie Faarvang og Camilla Therkildsen, "Socialdemokratiets kamp om magten", *Politico*, nr. 3 oktober, 2020, s. 234.249.
12. Sheri Berman, *The Primacy of Politics*, New York, 2006.
13. Mette Frederiksen, "De 10 socialdemokratiske teser", *Vision. Det frie forum for debat*, 2008, s. 7.
14. Peter Hummelgaard, *Den syge kapitalisme*, Kbh., s. 210-211, 2018.
15. Kaare Dybvad Bek, *De lærdes tyranni*, Kbh., 2017, s. 179.
16. Organisationsudvidelse i Statsministeriet, Pressemeldelse, 2. september, 2019.
17. Anton Jäger, *Hyperpolitik*, Kbh., 2024.
18. Jesper Vestermark Køber, *Det lille systemskifte*, Aarhus, 2022.
19. Lars Olsen, *Den nye ulighed*, Kbh., 2007, s. 8.
20. Rune Lykkeberg, *Kampen om sandhederne*, Kbh., 2008, s. 54.
21. Mattias Tesfaye, *Kloge hender*, Kbh., 2013, s. 174.
22. Niklas Olsen, "Welfare state criticism as elite criticism in 1970s Denmark", i Johan

- Östling, Niklas Olsen and David Larsson Heidenblad (red.), *Histories of Knowledge in Postwar Scandinavia*, London & New York, 2020, s. 111-126.
23. Mattias Tesfaye, *Velkommen Mustafa*, Kbh., 2017.
24. Ibid. 352.
25. 74. møde, *Folketingstidende Tillæg F*, fredag den 5. april 2024, s. 8-9.
26. Jesper Vestermark Køber, "Socialdemokratisk nostalgi" *Arbejderhistorie* nr.2, 2021, s. 46-67.
27. Kaare Dybvad Bek, *Arbejdets land*, Kbh., 2023, s. 76.
28. Ibid. 19.
29. Tesfaye, *Kloge hænder*, s. 18.
30. Arne Sørensen, "Vi er ankommet", *Information*, 6.august, 1949.
31. Bek, *De lærdes*, s. 184.
32. Ibid. s. 13.
33. Jens Reiermann og Torben K Andersen, "Mette Frederiksen: Danmark har brug for en ny samfundskontrakt", *Mandag Morgen*, 2. april, 2017.
34. Esben Schjørring, "Mette Frederiksen til Altinget: Jeg har aldrig været glad for velfærdsstaten", *Altinget*, 10. april, 2024.
35. Bek, *Arbejdets land*, s. 243.
36. Christian Egander Skov, *Borgerlig krise*, Kbh, 2022. For sammensmeltningen af konservatisme og socialdemokratisme se Jesper Vestermark Køber, "Et manifest for den borgerlige kommunitarisme", *Slagmark* nr. 87, 2024, s. 157-166.
37. Claus Bryld, "Politik som kultur: Det danske demokrati i 1900-tallet" i Claus Bryld og Søren Hein Rasmussen (red.), *Demokrati mellem fortid og fremtid*, Århus, 2003, s. 52.
38. Se fx Pelle Dragsted, *Nordisk socialisme*, Kbh. 2021.

Jesper Vestermark Køber,
historiker, ph.d.
jespervestermarkk@gmail.com